

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'яничук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даюк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

14. Семешко А. А. Виконавська майстерність баяніста. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 143 с.

15. Чумак Ю. В. Концертні жанри в баянній творчості українських композиторів (на прикладі Концерту для баяна № 1 В. Власова). *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського: Виконавське музикознавство*. К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. Вип. 107. С. 176-186.

•

УДК 377.091.214:349

Димченко С.С.

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ТА ДИРИГЕНТСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕТРА СВЕРДЛИКА

Анотація. У статті на основі біографічних документів, спогадів колег і випускників класу диригування розкрито головні педагогічні принципи талановитого педагога диригентського мистецтва, засновника кафедри оркестрового диригування (народні і духові інструменти) Рівненського культурно-освітнього факультету Київського державного інституту культури ім. О.Корнійчука Петра Степановича Свердлика. Доведено, що науково-педагогічні принципи П. Свердлика у багатьох чинниках є свідченням досягнень професійних вершин, які можуть слугувати ідеальним образом для нинішніх та майбутніх поколінь педагогів і науковців. Охарактеризовано виконавську, педагогічну, методичну, редакторську та музично-громадську діяльність П.Свердлика.

Ключові слова: педагогічна майстерність, науково-педагогічні принципи, диригентське мистецтво, мануальна техніка, виконавська діяльність, студентська молодь.

Annotation. The article on the basis of biographical documents, memoirs of colleagues and graduates of the conducting class presents and reveals the main pedagogical principles of a talented teacher of conducting, founder of the Department of Orchestral Conducting (folk and wind instruments) Rivne Cultural and Educational Faculty of Kyiv State Institute of Culture. O.Korniychuk Petro Stepanovych Sverdlyk.

The process of historical stages of cognition of secrets of conducting art in the class of P. Sverdlyk as an independent type of performing activity is covered. It is proved that the scientific and pedagogical principles of P.Sverdlyk in many factors are evidence of the achievement of professional heights, which can serve as an ideal image for current and future generations of teachers and scientists.

As a result of the research by analyzing the modern scientific, monographic literature, an attempt was made to study and trace the dynamics of growth and development of life score, pedagogical views and conducting skills of P.Sverdlyk.

Performing, pedagogical, methodical, editorial and musical-public activity of P. Sverdlyk is characterized.

The role and significance of the work of a true ascetic and propagandist of conducting art are substantiated; analyzed issues that continue to study various aspects of the development of classical, modern music, the special study of artistic features and stylistic features of the works of Haydn, Beethoven, Mozart, Tchaikovsky, Mussorgsky,

Shostakovich, Prokofiev, which are defined in modern musicology as professional opuses in the process conducting performing arts.

Conducting and pedagogical work of the teacher, conductor-performer, to whom this article is devoted, gives space for problem-searching efforts of the conductor to systematize the features of genres, means of formation and development of images, features, style, artistic direction in terms of identifying traditional artistic characteristics and features, conscious of this work.

Key words: scientific and pedagogical principles, pedagogical skills, conducting art, manual technique, performing activity, student youth.

Постановка проблеми та її значення. Серед колоритних мистецьких постатей – представників Львівської диригентської школи, є митці, творчі обдарування яких першочергово вражає глибокою багатогранністю. Цей дар природи сприяє особливо загострено-витонченому світосприйняттю, що в кінцевому варіанті його відтворення, дає дуже цікаві мистецькі результати.

Одним з таких діячів в галузі академічного народно-інструментального мистецтва є випускник Львівської державної консерваторії ім. М.В. Лисенка домрист та диригент за фахом – Петро Степанович Сverdлик, який народився на Рівненщині в селі Слобода Млинівського району – ентузіаст жанру, засновник кафедри оркестрового диригування (народні і духові інструменти) Рівненського культурно-освітнього факультету Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука.

На певних етапах життєвого шляху ми свідомо підводимо підсумок зробленому, аналізуємо, згадуємо пройдені життєві стежки і повертаємось до тих джерел, від яких усе почалося, завдяки яким ми стали тими, ким є сьогодні. Ми, це ті, хто продовжує започатковану нашим Учителем справу, тим самим складаємо йому нашу подяку і шану.

Так, мені справді пощастило. Після закінчення інституту з відзнакою у 1975 році, я був залишений для роботи на рідній нашій кафедрі. Я щасливий, що чотири роки навчання в інституті, стали для мене важливим етапом мого духовного формування.

Я, як перший випускник кафедри народних інструментів, з приємністю і хвилюванням згадую роки навчання на кафедрі народних інструментів, які стали для мене дороговказом у великий світ великої музики. Я завжди пам'ятаю своїх викладачів, які не тільки навчили мене фаху, але й вплинули на мій світогляд.

Спогади про Петра Степановича Сverdлика завжди мене хвилюють. Сумую, що вже стільки років митця немає серед нас. З радістю згадую свою юність і свого наставника. Відчуваю безмежну вдячність долі за надану мені можливість зустрітися безпосередньо з неповторною особистістю.

Постать мого першого вчителя з диригування, залишила глибокий слід у формуванні мене як музиканта, дала поштовх і надихнула до подальшого навчання та праці.

Аналіз останніх досліджень. Диригентське мистецтво як предмет знаходить своє яскраве відображення у відкритих диригентських класах Москви, Ленінграда, Києва, Одеси, Львова.

Видатні педагоги М. Малько, І. Мусін, Л. Гінзбург, М. Колесса, К. Пігров, К.Ольхов, Ю Богданов та інші, які стали засновниками власних шкіл, у своїх наукових працях визначили головні риси диригентського мистецтва, розкрили основи техніки диригування, і вказали на можливості її засвоєння.

Теоретична обґрунтованість диригентського мистецтва знайшла своє втілення в підручниках та посібниках М. Малька, І. Мусіна, М. Канерштейна, М. Колесси, К. Ольхова, та інших авторів.

У підготовці даної статті ми опиралися на педагогічні принципи, які не можуть передати тих вражень і тих надбань, які залишилися після спілкування з Петром Степановичем Свердликом. Це Учитель на все життя, уроки якого не забудеш ніколи.

Як наслідок, **предметом дослідження** є висвітлення процесу історичних етапів формування диригентського мистецтва в класі Петра Свердлика, як самостійного виду виконавської діяльності.

Мета статті – проаналізувати головні педагогічні принципи, якими керувався Петро Степанович протягом багаторічного творчого шляху – творити, досліджувати, втілювати, організовувати, навчати інших.

Виклад основного матеріалу. Багато років минуло від нашої першої зустрічі – це був 1967 р., коли я вступив до Дрогобицького державного музичного училища на відділ "народні інструменти".

Під час навчання у музичному училищі, я разом з товаришами неодноразово в концертах бачив Петра Степановича за диригентським пультом. На перший погляд, його манера диригування відрізнялася від диригентів "західного" взірця. Виразові диригентські засоби, манера жесту, артистизм виконання – все це говорило про високу майстерність і, в той же час, про самотність індивідуальності. Особливо цікавими були репетиції, які він проводив з симфонічним оркестром. Петро Степанович зумів запалити своїм талантом та натхненням виконавство колективу, піднести його майстерність на високий мистецький рівень.

Ерудований, з відмінною диригентською школою, Петро Степанович практично відразу завоював авторитет студентства. Твори які звучали під його рукою, захоплювали слухачів. Йому були притаманні імпровізаційність, бездоганне відчуття музичної форми, часті знахідки тонких динамічних нюансів оркестрового звучання.

Окрім великого успіху на стезі диригента, Петро Степанович також досяг визначних успіхів як педагог по диригуванню.

Вчитися диригуванню в класі Петра Степановича Свердлика мріяв кожний студент, адже ці заняття визначалися високою професійністю, творчою наснагою, підкріпленою яскравим інтелектом педагога.

Я вдячний долі, що звела мене з Петром Степановичем. Мене найбільше вражало у цій людині – дивна простота, безмежна відданість професії, невтомний творчий пошук, любов до учнів.

Спочатку я був відсунутий у своїх творчих задумах, часом безсилий виконати навіть елементарні вимоги партитури, але його підтримка не могла не кликати мене до нових звершень, не налаштовувати на творчу хвилю. За роки навчання в класі диригування Петро Степанович зумів розкрити таємниці професії диригента. Я зрозумів і пізнав, як багато необхідно працювати над собою, щоб не тільки розучити твір у термін, але й ретельно, досконало його продиригувати. Він навчив мене критично підходити до себе, тепер я тверезо оцінюю всі свої переваги і недоліки в роботі – все це змусило мене не зупинятися на досягнутому і спонукало до постійного самовдосконалення.

І ось – перший урок. Петро Степанович дав мені продиригувати "Гру в зайчика" Миколи Леонтовича – річ хорова і, здавалося дуже легку. Я швидко із задоволенням продиригував, але коли Петро Степанович узяв диригентську паличку і намалював руками картину "Гри в зайчика", я зрозумів, яка переді мною робота. Петро Степанович побачив мою розгубленість і тактовно намагався розсіяти мою невпевненість, похвалив мене і сказав: "Кожна рука вільна і незалежна, але спільно вони малюють духовний образ твору. Запам'ятай слова патріарха Львівської диригентської школи, професора Миколи Колесси, ліва рука, чуттєва – від серця, а права, точна – від голови, від розуму, від думки..."

Пам'ятаю кропітку роботу над "Незакінченою симфонією" Ф. Шуберта. Скільки нового і цікавого я зміг почерпнути на тих заняттях, скільки незвичного для мене було відкрито!

За весь час мого спілкування з Петром Степановичем мене вражало його по-справжньому батьківське піклування про долю та майбутню перспективу наших студентів, їх побут, життєвий шлях, яким вони підуть після закінчення нашої alma mater.

Досвід педагога, вихователя – він не дається просто без життєвих колізій, без пошуків і втрат, без невгамовного плину часу...

Запам'яталися цікаві спільні засідання відділів народних і духових інструментів, на які запрошували всіх бажаючих, зокрема і учнів. На одному з них Петро Степанович зробив детальний виконавський аналіз Першої симфонії Л. Бетховена, зокрема наголосивши на особливостях трактування темпу виконання цієї симфонії диригентом Миколою Головановим. Пригадую одне із засідань відділу було присвячене розгляду посібника І. Мусіна "Техніка диригування", який тоді вийшов друком у Ленінградському видавництві "Музика".

Викладачам, які вели клас диригування, Петро Степанович радив детально ознайомитися з розділами цієї роботи, вважаючи даний посібник важливою методичною основою в педагогіці диригування. На одному з

наступних засідань відділу розглядалися "Вправи елементарного ритму" чеського диригента М.Долежіля.

Петро Степанович рекомендував ці вправи як повсякденні етюди для набуття навичок метро-динамічної основи диригентського жесту. Знаменним було те, що Петро Степанович кожному учневі свого класу, подарував примірник вправ. Надалі у своїй педагогічній роботі я, як викладач з диригування, використовую цю методичну роботу, бачу суттєвий результат її втілення у методику занять зі студентами.

Розумію так цю мудрість педагога: усього себе віддавати учням і жити в них. Петро Степанович вмів вигранити в учня віру у себе, віру в те, що ти можеш взяти найстрімкішу висоту.

Девізом мого подальшого творчого життя є слова мого вчителя – Петра Степановича Свердлика: "Потрібно багато працювати, не боятися невдач, працювати так, щоб добитись вершин майстерності, а пізніше знову працювати, щоб не втратити досягнутого. Боятись як вогню самовдоволення і самозаспокоєння, і так все життя!"

У 1971р. розпочався новий період професійної діяльності Петра Степановича Свердлика. Він переїжджає до міста Рівне, де стає засновником і завідувачем кафедри оркестрового диригування (народні і духові інструменти).

Так сталося і в моєму житті, що після закінчення з відзнакою Дрогобицького музичного училища я вирішив вступити до Донецького музично-педагогічного інституту (сьогодні це Донецька державна музична академія імені С.С.Прокоф'єва). За результатами вступних випробувань, здавши вісім екзаменів, я не пройшов по конкурсу.

Згадавши, що одного разу в розмові, він розповів мені про намір переїхати до міста Рівне і продовжити свою роботу на кафедрі народних інструментів на базі Рівненського культурно-освітнього факультету Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука. Після всього я йому зателефонував, розповів про мою ситуацію і він порадив мені приїхати до Рівного.

Так, я став студентом першого курсу кафедри оркестрового диригування, яку очолив Петро Степанович Свердлик.

Вступивши на кафедру оркестрового диригування мене, як студента, вразили і захопили тодішні дух і стиль життя мистецького вузу, в якому працювала ціла когорта прекрасних викладачів. Почерк кожного і у музиці, і в житті, високий професіоналізм і самовідданість у справах – все це нас виховувало, і все це, ми розуміли, йде від нашого завідувача кафедрою. Вимогливий до себе і чесний до людей, він умів відкрити в молодому музикантові найсвітлішу барву у творчій палітрі. Я пізнав це на власній долі.

Я щасливий, що в Рівному по спецінструменту (баян), моя доля була в руках зрілого художника, вихованця патріарха баянного мистецтва України, народного артиста України, професора Національної музичної

академії України ім.П.І.Чайковського – Миколи Івановича Різоля – Олексія Леонтійовича Субача.

Я зараз згадую: скільки сил, терпіння доклав він, щоб ноти стали музикою, щоб вони перетворилися на звук, заспівали.

Мені пощастило також, що з диригування я займався в Дрогобичі і Рівному у Петра Степановича Свердлика, який вже мав за плечима великий досвід роботи з оркестром народних інструментів Львівського культосвітнього училища та камерним і симфонічним оркестрами Дрогобицького державного музичного училища, маючи прекрасну диригентську школу і практику роботи з творчими колективами.

Назвати Петра Степановича Учителем – велика честь для учня. Я довіку буду дякувати цій Людині за все, чого досягнув у своєму житті.

Петро Степанович мав хист мудрого керівника, щоб знаходити особливий підхід і золоту середину. Я думаю, що йому все вдавалося, про що свідчить великий інтелект цієї людини, його знання, бо він був об'єктивним стосовно кожного свого студента – усе це потребувало терпіння і витримки. Він був саме тією людиною, яка сприяла розвитку музичного мистецтва не на словах, а на ділі.

Маючи великий практичний досвід музиканта, керівника, Петро Степанович у спілкуванні зі студентами всіляко уникав слова "я". Ніколи не чув з його уст висловів на кшталт: "це моє бачення", "мій досвід підказує". Якщо він бачив, що та чи інша його теза потребує підкріплення авторитетним словом, тут же знаходив у своїй пам'яті відповідне висловлювання одного з неперевершених авторитетів в галузі мистецтва – чи то Б. Вальтера, чи А. Тосканіні, чи К. Станіславського. А часом, при потребі собі у "помічники" Петро Степанович бере професорів, у яких в свій час вчився, або під керівництвом котрих працював.

Іноколи ж, але завжди влучно і доречно, згадував імена, просто авторитетних музикантів та їхні знамениті фрази (як, наприклад, вислів викладача, скрипаля О.Єгорова " Ви мене не переконали"). На мій погляд це чудовий метод аргументації, діалоги з підкріпленнями і висловлюваннями таких авторитетних митців яскраво вриваються у свідомість та закарбовуються в пам'яті студента надовго. У цьому всьому проявляються глибина внутрішньої культури, справжня інтелігентність та демократизм, які властиві Петру Степановичу.

Це лише окремі штрихи. Студенти класу диригування Петра Степановича завжди вирізнялися міцною загальною виучкою та добрими технічними навичками. В основі цих навичок – класична школа диригування Миколи Колесси, патріарха Львівських композиторів та диригентів. Багато часу і зусиль у роботі з студентами Петро Степанович приділяв звільненню диригентського апарату, активній та свобідній кисті як основі диригентського жесту, скрупульозному відпрацюванню різноманітних диригентських штрихів, тощо. За багато років не пам'ятаю випадку щоб

хтось із студентів його класу на залік, або екзамен виніс твір сумнівної якості. Навпаки, у відношенні репертуару Петро Степанович завжди був дуже вимогливим і принциповим.

Завжди з великим задоволенням спостерігав як Петро Степанович вів колоквиуми під час екзаменів: короткі влучні запитання, несподівані паралелі, глибока ерудиція. За якихось п'ять хвилин студент змокрілий, витиснений, як лимон, покидав аудиторію в надії, що наступного разу йому пощастить трохи більше.

І головне, при всіх своїх енциклопедичних знаннях, був надзвичайно скромний, рівний тон голосу, розумів нас з півслова, наставництво без дидактики – такий стиль навчання, коли учень відчуває велику творчу самостійність і формується як особистість.

Ще один штрих, який характеризує Петра Степановича як принципового та вимогливого педагога.

Добре пам'ятаю випадок, коли виступаючи на одному із засідань кафедри Петро Степанович спокійно і аргументовано закликав деяких викладачів зняти з себе "рожеві окуляри". Промовляючи гірку, але корисно правду, він чітко і твердо в кінці додав: "Поки що рівень студентів-диригентів є дуже посереднім, це є по суті, рівень культосвітнього училища, тож для ейфорії немає жодних підстав. Тому підхід до оцінювання знань та вмінь цих студентів повинен бути реалістичним і відповідати сучасним вимогам мистецьких вузів." Для декого ці слова були як холодний душ.

На кафедрі повинен бути хороший оркестр народних інструментів, – мріяв Петро Степанович, і з властивою для нього енергією взявся за діло.

Очоливши цей колектив Петро Степанович розгорнув активну роботу над підготовкою нових концертних програм, поповненням репертуару, досягненням професійної зрілості оркестру. Під його рукою студентському оркестру народних інструментів стає під силу вирішення найрізноманітніших навчальних та художньо-виконавських завдань. Пригадую, з яким зацікавленням ми, тодішні студенти, відвідували заняття, репетиції цього творчого колективу. Щорічні звіти нашого оркестру відзначалися високою професійною підготовкою і, як результат, незмінним успіхом. Окрім того, це була неабияка виконавська практика для студентів нашої кафедри.

Зрозумівши, що на кафедрі взагалі відсутні оркестрові інструменти, він у вересні 1971 року їде до Москви і привозить комплект найсучасніших "емеляновських" інструментів для оркестру народних інструментів. Я пригадую, яка радість була на устах студентів кафедри. А далі, ми студенти, під орудою Петра Степановича обладнали оркестровий клас, своїми руками змайстрували станки для розміщення оркестрових груп, підготували аудиторію для збереження оркестрових інструментів і інструментів власниками яких були студенти.

Він зрозумів, що специфіка викладацької роботи на кафедрі полягала в першу чергу в тому, що студенти тут отримували профіль

диригента оркестру народних інструментів і це була їх так звана друга спеціальність. Іншим був і педагогічний репертуар, в якому домінували оркестрові твори для народного і симфонічного оркестрів, що з професійної точки зору йому були ближчими.

Я був свідком зростання творчого зміцнення цього колективу, і не тільки свідком, а одним з перших його учасників. Граючи в оркестрі партію першого баяна я бачив своє завдання в тому, щоби засвоїти фахові навички оркестрової гри, відповідати своїм рівнем виконання оркестрових партій. Мені далеко не одразу вдалося досягти належних кондицій гри, хоч я вже мав певний оркестровий досвід, тому на початковому етапі навчання мало приділяв уваги своїм колегам. Лише згодом звернув увагу на те, хто і як виконує свої партії, з кого брати приклад.

В оркестрі я повинен був забезпечити ансамбль оркестрової баянної групи, контакт з диригентом, прискіпливе з'ясування штрихів, динамічних нюансів, словом, про "концертмейстерську" діяльність в процесі репетиційної роботи.

Слід відзначити, що я відразу відчув добре поставлений диригентський жест Петра Степановича, красиву пластику рук, а головне – чудовий контакт з оркестром, чіткі та виразні "точки" диригентського жесту, вольової концентрації, які дозволяли свobodно орієнтуватися в оркестровому ансамблі. Ця риса притаманна далеко не всім диригентам...

Фундаменталізм художнього мислення диригента, відчувався у виконанні творів класичної та сучасної музики. Для диригента П.Свердлика характерна культура виконання, тонке відчуття штрихів, багата динамічна шкала. Петро Степанович добивався від колективу багатой і різноманітної палітри оркестрового звучання. Він працював з оркестром натхненно не шкодуючи ні себе, ні студентів, що і давало позитивні результати. Заняття проводились тричі на тиждень. Окрім занять збирав окремо по групам і вчив партії. Студенти по всіх закутках та сходах приміщення займалися по спеціальності, у кожного біля себе стояв чи лежав оркестровий інструмент, на якому грав в оркестрі, поряд зі спеціалізованим тренувався грати оркестрові партії. Петро Степанович у перервах між уроками ходив і слідкував, як той чи інший студент володіє оркестровою партією.

Керівництво оркестром народних інструментів дало можливість Петрові Свердлику згуртувати навколо себе людей, які небайдужі до народного мистецтва. Саме в ті роки набув чинності оркестр українських народних інструментів під керівництвом досвідченого музиканта і диригента, знавця української народної музики Якова Орлова, що спонукало Петра Степановича сформуванати такий колектив у Рівному. Незабаром на факультет приїхав працювати з Тернополя театральний композитор, дослідник інструментальних ансамблів та оркестрів народних інструментів в Україні Михайло Лисенко-Дністровський. В основу його дисертації була покладена саме ця тема.

У 1974 році на кафедрі відбулася помітна подія – створення одного з перших у музичних навчальних закладах України оркестру українських народних інструментів, засновниками якого були практик Петро Свердлик і теоретик Михайло Лисенко-Дністровський. Дякуючи Мельнице-Подільським виробничим майстерням Українського республіканського музичного товариства, за кресленнями М. Лисенка-Дністровського вони виготовили для нашого оркестру сімейство оркестрових кобзових інструментів різного звукового діапазону: малі, середні, кобза-ритм, великі і бас.

Співпраця саме цих двох митців Петра Свердлика і Михайла Лисенка-Дністровського змусила оркестр українських народних інструментів служити українському мистецтву.

З листопада 1974 року оркестр почав працювати. Це вже була не мрія а факт. Перший публічний виступ оркестру відбувся разом з хоровим колективом культурно-освітнього факультету у Рівненському місцевому будинку культури в травні 1975 року.

На мою суб'єктивну думку, в ті роки оркестр народних інструментів культурно-освітнього факультету був найсильнішим колективом вузу, і цим, звичайно, чи не найбільше він завдячує керівникові. Великою мірою оркестр досяг такого високого рівня завдяки виваженій і добре побудованій репертуарній політиці, яку теж завжди послідовно проводив Петро Степанович. З року в рік оркестранти виховувались на найкращих класичних зразках. Було виконано чимало творів Моцарта, Гріга, Бізе, Глінки, Чайковського та багатьох інших композиторів. Народники, для яких це особливо важливо, пізнавали в цих творах особливості та закономірності форми, звуковедення, різноманіття штрихів та виконавських прийомів, стилів та інше. Дехто може запитати: "А як же оригінальний репертуар?" Треба відверто визнати, що на той час рівноцінного класичному оригінального репертуару ще не було (до речі і тепер ще з цим є певні проблеми), але ж студентів потрібно було виховувати лише на кращих зразках! І Петро Степанович вибрав єдино правильний і перспективний шлях: він ставив на пульти колективу лише високоякісні, зразкові твори, на яких студенти могли вчитися пізнавати найширші горизонти серйозної музики. Ось звідки ідуть витоки справжнього професіоналізму, ось як гартувалась і виучка оркестрової гри найвищого гагунку. Те, що було закладене при Петру Степановичу, стало фундаментом для подальшого зростання колективу, відкриття нових можливостей та нових напрямків.

Паралельно велика увага завжди приділялася популяризації творчості рівненських авторів, зокрема тим творам, які написані, або будуть написані для народного оркестру. Такий підхід до цього питання у скорому часі дав позитивний результат. Репертуар оркестру збагатився творами І. Вимера, М.Скорика, М.Лисенка – Дністровського, Л.Жевченка.

Петро Степанович зробив ряд перекладів та інструментовок для оркестру українських народних інструментів, які були надруковані у видавництві "Музична Україна".

Петро Степанович, як завідувач кафедру, зумів спрямувати роботу свого підрозділу в правильному напрямку, поставив на відповідний фаховий рівень навчальний процес. Він створив на кафедрі таку ауру, яка заохочувала нас, молодих студентів, до наукової і творчої роботи.

Він щедро ділився своїм життєвим досвідом зі студентами, молодшими колегами, створював на кафедрі атмосферу пошуку неординарного розв'язання професійних питань.

Він мудрий педагог, який не повчає, а своїм талантом, майстерністю і досвідом є прикладом для студента.

З того часу, як ми стали друзями, наше спілкування відбувалося на різні теми. Петро Степанович цікавий співрозмовник і спілкувався на будь-яку тему, обмежень не було. Його діапазон знань і цікавості також необмежені, професійні, наукові, дружні поради завжди допомагали мені у вирішенні актуальних проблем.

Важливим аспектом діяльності Петра Степановича була активна підтримка обдарованої молоді і студентства, створення ним умов для розкриття свого таланту в якості керівників і диригентів творчих колективів, солістів-інструменталістів. Серед них, передусім хочу відзначити відомих в Україні та за її межами музикантів і діячів мистецтва – народного артиста України Мирослава Бабчука, заслуженого артиста України Сергія Барвіка, заслуженого працівника культури України Бориса Забуту, заслуженого діяча мистецтв України Богдана Столярчука, доктора педагогічних наук професора Віктора Лабунця і багатьох інших вихованців кафедри!

Кафедра народних інструментів, яку на той час очолював Петро Степанович, стала провідним навчально-методичним центром з підготовки фахівців гри на українських народних інструментах: кобзі, бандурі, цимбалах, було відкрито клас гри на сопілці та фрілці, організовано квартет сопілкарів, тріо і ансамбль бандуристів та ін.

Про високий рівень підготовки спеціалістів, досягнення в наукових дослідженнях, успіхи у концертній діяльності викладачів і студентів кафедри неодноразово писали авторитетні видання України, як журнал "Музика", "Народна творчість та етнографія", тижневик "Культура та життя".

Колеги по роботі високо цінували його організаційну творчість, масштабність мислення і принциповість, винятковий педагогічний хист.

Плідна, багатогранна творча робота Петра Степановича ґрунтувалася на постійному пошуку та утвердженні принципів і критеріїв спрямованих на збереження і пропаганду народних традицій, відродження національної культури України. Очолюваний ним колектив педагогів-музикантів славився добре налагодженою навчальною, методичною, науково-дослідницькою і музично-просвітницькою роботою зі студентами, прекрасними творчими колективами, ініціативністю, якісною організацією багатьох факультетських, кафедральних заходів, переможною участю студентів у численних конкурсах, фестивалях, конференціях.

Петро Степанович – творча людина, яка осягала душу вихованців усіма гранями свого педагогічного дару. Його поважали, шанували викладачі і студенти за блискучий розум, компетентність, за професіоналізм, виняткову доброту, розсудливість, простоту спілкування.

Він належить до категорії керівників, здатних об'єднувати навколо себе викладачів, студентів, створив колектив однодумців, який працював напружено і цілеспрямовано, миттю підхоплював ідею і втілював її у життя.

Оглядаючись назад у роки навчання в інституті культури і здобуваючи практичний досвід під орудою Петра Степановича, я осягав "кухню" роботи диригента, мало того – я вчився у Петра Степановича методиці роботи з оркестром, а що найважливіше – вміння контактувати з оркестрантами, поведінці за диригентським пультом.

Петро Степанович був вимогливим до нас, але разом із тим любив своїх студентів, вкладав в нас всю свою душу, свої професійні знання. З кожним студентом працював індивідуально, не порушуючи диригентські навички, які ми здобули у середніх музичних навчальних закладах, навпаки – доповнюючи їх та удосконалюючи майстерність. Дуже відповідально він ставився до підбору репертуару. Сюди входили оркестрові твори кантиленного, широкого звучання, які вимагали диригування від плеча, пластики рухів, жестів, так і твори швидкі, технічні, де працювали кисті рук, пальці. Це допомагало нам у більш повному, емоційному розкритті художнього образу музичного твору.

Уроки з диригування проходили в повній творчій атмосфері. Ми поринали у чудовий світ прекрасної оркестрової музики вітчизняних та зарубіжних композиторів. Готуючись до занять, відпрацьовували спеціальні вправи-схеми, які нам розписував викладач.

За час навчання у вузі ми старались якомога більше почерпнути знань, практичного досвіду в такого чудового педагога, а згодом все це знадобилось нам у практичній роботі з творчими колективами.

Навчаючись у Петра Степановича, а згодом працюючи разом з ним, я вчився і продовжував вчитися в нього все життя. Зараз, після того, як минуло чимало років, уроки Вчителя, пригадуються не тільки як чудова школа мистецтва і професійної майстерності, але і як приклад гідної подиву тактовності у стосунках Вчителя та учня.

Творча, науково-дослідницька і педагогічна діяльність Петра Степановича є свідченням його кипучої енергії, невтомної активності і відданості музичному мистецтву.

Петро Степанович – людина високих шляхетних почуттів, доброзичливий порадник і наставник. Він був для студентів джерелом наукових ідей, чимало з яких його вихованці втілили у життя.

Безкомпромісний у поглядах і переконаннях, надійний у праці та вірний у дружбі, завжди відкритий до добра і нетерпимий до фальші, – таким залишиться він у пам'яті всіх тих, хто у нього вчився, хто його знав і

працював разом з ним. Це – пам'ять на все життя, це – перша любов, яка ніколи не минає.

Отже, завдячуючи першим викладачам, засновникам і керівникам, які стояли біля витоків колективу кафедри народних інструментів, я відчуваю велику радість і гордість від того, що наш труд, труд наших попередників став вагомим внеском у духовну скарбницю Рівненського державного інституту культури, а згодом гуманітарного університету.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що багатолітня робота Петра Свердлика, апробація власних педагогічних знахідок, активна громадська позиція, особиста участь у мистецьких процесах закладу, міста, регіону та конструктивна співпраця з колегами, формували власні педагогічні позиції та спонукали до численних різнопланових напрацювань.

Характерною рисою педагогіки Петра Степановича є те, що він весь час дивився у майбутнє, доносив до студентів мудрі життєві істини виробляв погляд на сучасну дійсність, на естетику відносин між людьми. В його класі панував творчий настрій, піднесеність почуттів, бажання постійно працювати, вирішувати нові проблеми у мистецтві.

На нашу думку, вивчення досвіду фундатора кафедри народних інструментів Петра Степановича Свердлика, який в педагогічній праці здобув заслужений авторитет як добрий, але вимогливий вчитель, високого класу фахівець, талановитий музикант, від якого студенти отримували глибокі знання і добрі диригентський навички, дозволяє зробити висновки, що його життя в мистецтві – це життя наставника і вчителя який не любив легких шляхів і в подоланні труднощів черпав натхнення і сили для улюбленої справи запалював молоді серця, вчив їх жити і працювати. виховував любов до своєї професії.

Сьогодні, час підтвердив, що колектив кафедри народних інструментів, якому в цьому році п'ятдесят – завжди шукав і віднаходив оптимальні варіанти вдосконалення навчально-виховного процесу, працював на перспективу, враховуючи вимоги часу. Творчі доробки викладачів, студентів кафедри, їхній талант і безперервний пошук заслуговують найвищої оцінки.

На мою думку, вже давно на часі створення музею кафедри народних інструментів, де була б зібрана інформація про систему навчання, художні колективи, їхні гастрольні поїздки, виступи серед населення, науково-дослідну діяльність, викладацький склад, форми організації дозвілля студентів і т. ін. Одним словом, структури, де б був зібраний унікальний досвід корифеїв кафедри народних інструментів. І думаю, що з відповідною поправкою на змінені докорінно умови нашого суспільного життя, музей кафедри міг би бути корисним для майбутніх студентів. Адже фахівців здатних навчити розуміти мистецтво, вміти якісно це зробити за допомогою розмаїття мистецьких форм так бракує сьогодні.

Список літератури

1. Атаманчук Г.П. Хто є на Рівненщині. Енциклопедичний довідник. Рівне: видавець О. Зень, 2002. С.53.
2. Давидов М.А. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа): [підручник для вищих та середніх музичних навчальних закладів]. вид. 2-ге допр., випр. К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2010. 592 с.
3. Димченко С.С. Моїм вимогливим вчителям життя! *Сім днів*. 1991. 25 травня.
4. Димченко С.С. Творчість М. В. Лисенка-Дністровського в контексті української національної музичної культури. *Культура України: Зб. статей*. Вип. 4. Харків, 1977. С. 147-152.
5. Димченко С.С. Історична спадщина М.В. Лисенка-Дністровського та її значення для вивчення української музичної культури. *Українська культура в іменах і дослідженнях: Наукові записки РДІК*. Вип.4. Рівне, 1998. С. 192 – 200.
6. Димченко С.С. Живий в своїх учнях. *Нова педагогічна думка*. Рівне. №1. 1999. С. 18-23.
7. Димченко С.С. Вплив творчої спадщини Петра Свердлика на розвиток музично-педагогічної думки України. *Народна музика*. 2005. №1. С. 10-11.
8. Столярчук Б.Й. Барви мелодій. 40 років факультету музичного мистецтва РГДУ. Енциклопедичний довідник. Рівне: Овід, 2011. С. 190-191.
9. Столярчук Б.Й., Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Рівне: видавець О. Зень, 2011.386с.
10. Димченко С.С. 40 років факультету музичного мистецтва РДГУ. Енциклопедичний довідник. Рівне: Овід, 2011. 352 с.

УДК 783.087.68(477) «19\20»

Кривицька В.В.

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЕСТРО П. МУРАВЬСЬКОГО НА ПОСАДІ ХУДОЖНЬОГО КЕРІВНИКА ДЕРЖАВНОЇ ХОРОВОЇ КАПЕЛИ УРСР «ТРЕМБІТА»

Анотація. У публікації піддали аналізу ключові аспекти творчої діяльності художнього керівника капели «Трембіта» П. Муравського. В цьому контексті стверджуємо, що хоровий колектив «Трембіта» під орудою митця поступово професійно зростає у своїй творчій діяльності в системі координат поступу хорової культури України.

Ключові слова: *хорова Україна, хорове мистецтво, капела, «Трембіта», Муравський, хормейстер, диригент, маестро.*

Abstract. The publication analyzed the key aspects of the creative activity of the artistic director of the Trembita chapel P. Muravsky. In this context, we affirm that the choir "Trembita" under the guidance of the artist is gradually growing professionally in its creative activity in the system of coordinates of the progress of the choral culture of Ukraine.

Key words: *choral Ukraine, choral art, chapel, Trembita, Muravskyi, choirmaster, conductor, maestro.*

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».